

שם פרטי ושם משפחה: _____

כיתה: _____

קולות בטקסט

במשימה זו תפגשו טקסטים מסוגות¹ שונות: צ'ט (שיחה באינטרנט), קטע מסיפור, טקסט עיתונאי, ותתעמקו בקשר שבין המבנה הדקדוקי (שתפקידו לשרת את מטרות הטקסט), לבין המבע שנוצר.

סימול
מחשב

חלק א: התאמה של סוגה למבע

לפניכם ארבעה קטעים קצרים, שנלקחו מתוך טקסט עיתונאי, מתוך צ'ט ומתוך סיפור. **1**

01

קטע א: יהודה טפח לו ליוסף על כתפיו ופנה אליו בקול של ידידות:
"עבודה קשה, יוסף, מה?"
"קשה", נהם יוסף נהימה של זעם ועיניו הושפלו לקרקע.

קטע ב: ראש עיריית תל-אביב הודיע שהעיר ת"א בוחנת אפשרות לארח את האולימפיאדה השלושים בשנת 2012.

קטע ג: אלעד: היי תמיר, אני מתעניין בספורט.
תמיר: אתה אוהב לשחק כדורגל?
אלעד: כן, בטח! אני מת על כדורגל ב... מחשב!

קטע ד: בג"ץ²: לעירייה אסור לגבות 360 שקלים ממי שחונה על מדרכה.

מיינו את הקטעים לפי הסוגה: סמנו במעגל את הקטע השייך לסוגה.

קטע/ים	
א ב ג ד	טקסט עיתונאי
א ב ג ד	צ'ט
א ב ג ד	סיפור

¹סוגה (ברבים): סוגות, בלועזית: ז'אנר) - סוג של טקסט. למשל: סיפור, טקסט עיתונאי, מאמר, שיר, שיחה, מכתב, מודעת פרסומת, תסריט, חוזה, צ'ט (שיחה באינטרנט) ועוד.

²בג"ץ - ראשי תיבות של בית משפט גבוה לצדק.

4

04

הצ'ט הוא שיחה פְּתוּחָה בעלת סממנים של שיחה דְּבֻרָה. מצאו בצ'ט שבסעיף הקודם סמנים מסוגים שונים, המדמים את הצ'ט לשיחה קולית, והקיפו אותם במעגל. נסו למצוא 7-8 סמנים כאלה. דוגמה: קו מתחת למילה "מאוד" (שורה 11). ההדגשה בקו מבליטה את המילה ומצביעה על הדגשה שלה גם בטון הדיבור (אילו הייתה זו שיחה דבורה).

5

05

בחרו שלוש דוגמות מאלה שסימנתם בסעיף הקודם, בדקו את ההקשר שלהן, והסבירו באיזה מובן הן משקפות בכתב את השיחה הדבורה, כלומר - מה השימוש בהן תורם לשיחה הכתובה.

ההסבר	השורה	הסימן
הדגשה של המילה מאוד בקו מבליטה אותה, ומצביעה על הדגשה שלה גם בטון הדיבור (אילו הייתה זו שיחה דבורה).	11	דוגמה: קו מתחת למילה מאוד
		א.
		ב.
		ג.

6

06

בסיפור, בדרך כלל, כל הגופים מופיעים: גוף ראשון גוף שני וגוף שלישי. למשל, המשפט בקטע א (בסעיף 1): "יהודה טפח לו ליוסף על כתפיו ופנה אליו בקול של ידידות". משפט זה כתוב בגוף שלישי נסתר, ובהמשך הסיפור נמצא גם את הגופים ראשון ושני. לעומת הסיפור, הצ'ט מאופיין בכינויי **גוף** מסוג מסוים.

מצאו בצ'ט את כינויי הגוף, והסבירו את מטרת השימוש בהם. הביאו שתי דוגמות שונות, שימחישו את תשובתכם.

חלק ב: דו-שיח בסיפור

לעתים קרובות בסיפור יש דו-שיח ושיחות בין אנשים. לפניכם קטע מתוך הספר הזאב מן הביצות, מסדרת המתח צמרמורת. קראו אותו.

... אבל הבריכה הזאת הייתה שונה. מימיה הירוקים לא היו שטוחים וחלקים. התכופפתי מעליהם ויכולתי לראות שהם אפלים וסמיכים, כמו מרק ירקות מרוסק. המים התערבלו בקולות גרגור ובעפוע מבחילים.

התכופפתי עוד קצת, כדי לראות טוב יותר. "תזהר, זה חול טובעני!" שמעתי את אמילי צורחת באימה. ואז הרגשתי איך שתי ידיים דוחפות אותי חזק מאחור.

התחלתי ליפול למרק הירוק והמבעבע, והרגשתי את אותו זוג ידיים אוהז במותני ומושך אותי לאחור. אמילי ציחקה. "עבדתי עליך!" קראה והמשיכה להחזיק אותי, מונעת ממני להסתובב.

"די - תעזבי אותי!" קראתי בכעס, "כמעט טבעתי בגללך בחול הטובעני! זה בכלל לא מצחיק!"

היא המשיכה לצחוק ושיחררה אותי. "זה לא חול טובעני, גולם," אמרה, "זו ביצת כבול."

"מה? הסתובבתי להסתכל במים הירוקים והמבעבעים. "זו ביצת כבול," היא חזרה ואמרה בקוצר-רוח. "תגיד לי, איפה אתה חי? לא יודע כלום?"

"מה זה ביצת כבול?" שאלתי, מתעלם מהעלבונות שהטיחה בי. אמילי ה"גאונה". היא תמיד משוויצה איך היא יודעת הכול, ואומרת שאני סתם חתיכת גולם. אבל כל הציונים שלה בבית-הספר הם רק "טוב", ואני תמיד מקבל "טוב מאוד". אז מי מבין שנינו הוא הגאון?

"למדנו בשנה שעברה על החור באוזון ועל יערות הגשם," היא ענתה, מרוצה מעצמה. "הביצה סמיכה מפני שגדל בה טחב. הטחב גדל וגדל וסופג מים בערך פי עשרים וחמישה ממשקלו העצמי."

"זה נראה דוחה," אמרתי.

"למה שלא תשתה קצת ותראה איזה טעם יש לזה?" דירבנה אותי...

הטקסט בעברית נלקח מתוך הספר: הזאב מן הביצות מאת ר' ל' סטיין, מסדרת צמרמורת, 1994, בהוצאת ספריית מעריב.
Copyright © 1994 by Parachute press Inc.
All rights reserved
Published by arrangement with Scholastic Inc. U.S.A

1. מי הם הדוברים בקטע? מה הם סימני השיחה הישירה בקטע?

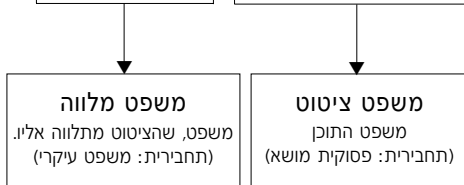
07

מבנה בשירות הסופר/הכותב

2. הסופר של **צמרמורת**, וכמוהו גם סופרים אחרים, יכלו לעשות לעצמם חיים קלים. הם יכלו להשתמש שוב ושוב באותו המבנה של משפט ציטוט ושל משפט מלווה, אך בחרו שלא לעשות כך. הסופר ר' ל' סטיין משתמש בכל פעם במבנה שונה: המשפט המלווה מופיע פעם לפני הציטוט, ופעם - אחריו, פעם הוא מופיע באמצע הציטוט, ולעיתים הוא אינו מופיע כלל.

08

דוגמה למשפט מלווה - אחר הציטוט: "די - תעזבי אותי!" | קראתי בכעס.

העתיקו מן הסיפור דוגמה אחת לכל מבנה.

מבנה ראשון - משפט מלווה אחר ציטוט:

מבנה שני - משפט מלווה באמצע ציטוט:

מבנה שלישי - ציטוט ללא משפט מלווה:

3. נסו להסביר לשם מה יש בטקסט סדרים שונים של המשפט המלווה ושל משפט הציטוט. מהי מטרת השינויים האלה? הביאו דוגמה אחת לפחות, שתמחיש את ההסבר שלכם.

09

פעלים במשפט המלווה

4

10

א. במשפטים המלווים יש לעתים קרובות פעלים, שמביעים אמירה, כמו: **אמר, ענה**.
מצאו בטקסט שלפניכם את כל פועלי האמירה, והקיפו אותם במעגל.
דוגמה: "זו ביצת כבול", היא חזרה **ואמרה** בקוצר-רוח.

... התכופפתי עוד קצת, כדי לראות טוב יותר.
"תיזרה, זה חול טובעני!" שמעתי את אמילי צורחת באימה.
ואז הרגשתי איך שתי ידיים דוחפות אותי חזק מאחור.
התחלתי ליפול למרק הירוק והמבעבע, והרגשתי את אותו זוג ידיים
אוהזו במותני ומושך אותי לאחור.
אמילי ציחקקה. "עבדתי עליך!" קראה והמשיכה להחזיק אותי,
מונעת ממני להסתובב.
"די - תעזבי אותי!" קראתי בכעס, "כמעט טבעתי בגללך בחול
הטובעני! זה בכלל לא מצחיק!"
היא המשיכה לצחוק ושיחררה אותי. "זה לא חול טובעני, גולם,
"אמרה, "זו ביצת כבול."
"מה? הסתובבתי להסתכל במים הירוקים והמבעבעים.
"זו ביצת כבול," היא חזרה ואמרה בקוצר-רוח. "תגידי לי, איפה
אתה חי? אתה לא יודע כלום?"
"מה זה ביצת כבול?" שאלתי, מתעלם מהעלבונות שהטיחה בי.
אמילי ה"גאונה". היא תמיד משוויצה איך היא יודעת הכול, ואומרת
שאני סתם חתיכת גולם. אבל כל הציונים שלה בבית-הספר
הם רק "טוב", ואני תמיד מקבל "טוב מאוד". אז מי מבין שנינו הוא
הגאון?
"למדנו בשנה שעברה על החור באוזון ועל יערות הגשם," היא
ענתה, מרוצה מעצמה. "הביצה סמיכה מפני שגדל בה טחב. הטחב
גדל וגדל וסופג מים בערך פי עשרים וחמישה ממשקלו העצמי."
"זה נראה דוחה," אמרתי.
"למה שלא תשתה קצת ותראה איזה טעם יש לזה?" דירבנה אותי...

מתוך הספר: הזאב מן הביצות מאת ר' ל' סטיין, מסדרת צמרמורת,
1994, בהוצאת ספריית מעריב.

ב. כפי שאתם רואים, בסיפור יש שפע של משפטים מלווים ושל פועלי אמירה, ואילו בצ'ט
כמעט אין להם זכר. הסבירו תופעה זו.

11

שם פרטי ושם משפחה: _____

כיתה: _____

חלק ג: מסיפור לכתבה עיתונאית

טקסט עיתונאי מדווח לנו, הקוראים, על התרחשות כלשהי, על מצב כלשהו. לעתים העיתונאים בוחרים לספר בלשונם על ההתרחשות ולפעמים הם בוחרים לצטט מדברי אחרים.

קראו את הכתבה שלפניכם (תוכלו להיעזר במילון), וחשבו במהלך הקריאה על ה"קולות" הבוקעים מהטקסט הזה: את מי הכותב בוחר לצטט? מה הוא בוחר לצטט מתוך כל האפשרויות שבידיו? ואיפה בטקסט הוא בוחר לשבץ את הציטוטים?

כמה מילים על הכתבה:

גינאה נמצאת במדינת חוף השנהב שבאפריקה המערבית. בית-הספר בגינאה נבנה והוקם במסגרת מפעלי הסיוע, שהמדינות המפותחות (כגון: ארה"ב ומדינות מערב אירופה) מעניקות למדינות מתפתחות (כגון: מדינת חוף השנהב). הטקסט מתאר את תנאי הלימוד ואת אורח החיים בבית-הספר, ותוך כך, כבר מן הכותרת, ביקורת סמויה עולה בו על הגופים החיצוניים, המסייעים, ועל האחראים למצב בגינאה.

הכותב, פייר-אנדרה קרול, למד שבועות אחדים בבית-הספר הזה, עד שהורחק משם.

שלושים בניינים מתפוררים בלב גן פרא

מאת פייר-אנדרה קרול

חורבה שמתעוררת כל בוקר לחיים כאשר 4,000 התלמידים, פי ארבעה מן התפוסה המתוכננת מראש, נוהרים אליה ונדחסים, 65-80 בכל כיתה. בית הספר התיכון בגינאה, עיר מחוז בחוף השנהב

אלה יבשים כל ימות השנה משום שאין מבחנות וכימיקלים לביצוע ניסויים. "התלמידים שלי מסיימים את לימודיהם בלי שראו ניסוי מעבדה, קל וחומר ביצעו אותו בעצמם", אומר ז'ורז', מורה לפיסיקה ולכימיה. "עלי לשרטט דיאגרמות על הלוח, ולפעמים אין לי גירים צבעוניים לצרכי הדגשה של פרטים".

בהעדר ציוד, יש מורים שתוהים מה הם עושים במוסד זה. "בכיתות גדולות כאלה, קשה לנו למקד את תשומת הלב של התלמידים. אין אנו מסוגלים ללמד אותם דבר", רוטן אוסאמה גבאנה, שבכיתתו 70 תלמידים.

באשר לספרייה, זו מכילה בסך הכל שלושה ארונות ספרים עלובים, המכילים גם את תיקי המינהלה, בצריף שאין בו חלונות ואשר רצפתו אינה מרוצפת.

אולם, למרות דלותו של בית הספר התיכון בגינאה ושל תלמידיו, המוסד הזה מתפקד לא פחות מבתי הספר התיכוניים האחרים במדינה. מדי בוקר, לפני הצפירה של השעה שבע, נכנסים לחצר בית הספר 4,000 תלמידיו – רבע מהם בנות. הבנות לובשות תלבושת אחידה לבנה-כחולה, הבנים לובשים בגדי חאקי בהירים.

המשמעת אינה בעיה בכיתות הצפופות, אולם המוסד משופע בבעיות חברה: קטינות בהריון, תיכוניסטיות שעוסקות בזנות, ילדים של משפחות הרוסות שמתגוררים הרחק מן העיירה, בני נוער רעבים. עליהם לסבול בשתיקה משום

פריקה מרהיבת עין כאשר רואים אותה מאשנב של חלון, והנוף של חוף השנהב אפריקאי מאוד: סאוואנה, יערות וקו-חוף עתיר מפרצונים. ממרומים רואים פסיפס של כפרים ועיירות ואת עיר הבריה על גורדי השחקים שלה. אלפי בתי ספר שנראים כמו כפרי-נופש, פוזרים על פני המדינה.

בית הספר התיכון בגינאה – עיר מחוז בלב המדינה, ובה 180 אלף תושבים – בוודאי היה מחונן בקסם האידילי הזה לגבי תלמידי הדור הראשון שלמדו בו בתקופת האופוריה של "נס חוף השנהב". אולם הזמנים השתנו. הנס נגזז באותה מהירות שבה הופיע. מצבם המוזנח של בתי הספר היום משקף את הידרדרותה של מדינה שבעבר הוצגה כמודל.

כשלושים בניינים מתפוררים בלב גן מגודל פרא, כיתות מוזנחות שהטיח מתקלף מקירותיהן: חורבה שמתעוררת לחיים כאשר 4,000 תלמידים (פי ארבעה מן התפוסה המתוכננת מראש) נוהרים אליה ונדחסים, 65-80 בכל כיתה. ברוב הדלתות של הכיתות אין מנעולים, ולכיתות רבות אין בכלל דלת. אין ארונות לשמירת ציוד, אך ממילא אין ציוד. "אנחנו מלמדים בידיים ריקות. איני זוכר את היום שבו הייתה לנו מפה גיאוגרפית, לתלות על הקיר", אומר יאפי אקן, מורה להיסטוריה ולגיאוגרפיה זה 15 שנה, "ולתלמידים אין ספרי לימוד".

הדבר היחיד שנקרא כמעט מדעי במעבדות הוא מערך של כיורי חרסינה.

חולצה (לפעמים שתיים), חולצת טי, מכנסיים קצרים להתעמלות וזוג נעליים, בדרך כלל נעלי התעמלות שנקנו בשוק הפשפשים. באשר לציוד הדרוש לבית הספר, הוא כולל בדרך כלל שני ספרי לימוד משומשים, מתפרקים, מחברת ושני עטים כדוריים: אחד כחול, אחד אדום.

"השנה יכולתי לקנות רק ספר-לימוד אחד", אומר ליאונרד, שמתמחה במדעים. "קניתי ספר לימוד בפסיקה". והוא מניף ספר מרופט שכבר עבר ידיים רבות. "הייתי רוצה לקנות עוד ספרי לימוד, אבל דודי, נהג אוטובוס באבידג'אן, לא שלח לי את הכסף שהבטיח לי", הוא מוסיף.

שיטות הלימוד, תוכנית הלימודים, הבחינות והתעודות מבוססות עדיין על השיטה הצרפתית. סטודנטים עדיין נדרשים ללמוד את יצירות מוליר, ראסין וקורניי. זו דרישה קשה מדי, בהתחשב בעובדה שהם החלו את דרכם בחיים עם שתיים או שלוש שפות אפריקאיות ואינם שולטים בצרפתית בת זמננו, השונה מאוד מן העגה השגורה בפיהם.

בכל העיירות שבלב המדינה (דהיינו, מחוץ לעיר הבירה), גינאה היא יישוב מסתאב והולך. מבחינה תרבותית, זהו ישימון אשר דבר אינו קורה בו. בבית הקולנוע המתפורר מוקרנים סרטים גרועים. אין כאן מרכז נוער, בית תרבות, תיאטרון או ספרייה ציבורית, ורוב התלמידים אף אינם צופים בטלוויזיה. בית הספר התיכון שלהם הוא נווה מדבר שבו מראים להם – בתנאים עלובים – משהו מן המודרניות המערבית, כפי שמבטאים אותה המורים.

שאינ בבית הספר עובד סוציאלי או פסיכיאטר.

"באתי לבית הספר בנובמבר משום שלא היה לאבי כסף לתשלום דמי הכניסה בתחילת השליש", מסביר טימוקו, בנו של חקלאי מצפון המדינה. מאות תלמידים החלו את לימודיהם באיחור, מאותה סיבה. יש שתי סיבות פשוטות לדבקותם של התלמידים בלימודים בתנאים מדכאים כאלה: בלי השכלה אין להם סיכוי בחיים, וממילא אין להם מה לעשות מחוץ לכותלי בתי הספר. עליהם להסתפק במה שיש. המשמעת אינה בעיה משום שבית הספר קדוש בעיני התלמידים, ההורים והחברה כולה.

ככפרים הנידחים ביותר חולמים הורים לשלוח את ילדיהם לבית הספר, משום שזו הדרך היחידה "להיות משהו" - קרי: עובד מדינה. מעטים הם התלמידים שחושבים על עבודה במגזר הפרטי, שם אין ביטחון במקום העבודה והשכר עלוב מדי. ההצלחה בחברה פירושה עבודה בשירות המדינה.

בחוף השנהב בית הספר הוא מוסד חינוכי, מקום מקלט ומפלט מאבטלה כאחד. תלמידים רבים, צעירים ומבוגרים יותר, שוכרים חדרים זעירים למגוריהם. בדרך כלל אין חשמל או מים בחדרים הללו. "מאחר שאין לי חשמל, אני מחכה לשעה עשר בלילה, שבה מעטים הם העוברים ושבים ברחוב, ואז אני יוצא ללמוד לאורו של פנס הרחוב. אני משתמש בשולחן של מוכר התפוזים", אומר סבסטיאן, נער תמיר ונאה, שבגדי החאקי השחוקים שלו צרים עליו.

בגדיו של תלמיד ממוצע כוללים תלבושת חאקי אחידה, זוג מכנסי ג'ינס,

עיתון "הארץ", "שעת חינוך" (גיליון מיוחד), אוגוסט 1993.
הגיליון פורסם מטעם איגוד "זורלד מדיה".
עורך המהדורה העברית: גדעון לוי.
© הזכויות על התרגום שמורות לעיתון הארץ.

13 _____ 1

מי הם אלה, שאת "קולם" אנו "שומעים" בכתבה?
כתבו את כל המידע שהטקסט מספר עליהם.

מחליפים את הציטוט - מדיבור ישיר לעקיף

14 _____ 2

בחרו שתי דמויות מהכתבה (אל תבחרו בדמותו של ליאונרד), וקפכו את המשפטים, המצוטטים מפיהן בדיבור ישיר, למשפטים, שהעיתונאי מדווח עליהם בדיבור עקיף. היצמדו לטקסט המקורי, ושנו אותו כמה שפחות. הקפידו שהשינוי שלכם ישתלב ברצף הכתבה, כאילו הוא היה שם מלכתחילה. דוגמה: דיבור ישיר: "למדנו בשנה שעברה על החור באוזון", ענתה אמילי. דיבור עקיף: אמילי ענתה שהם למדו בשנה שעברה על החור באוזון.

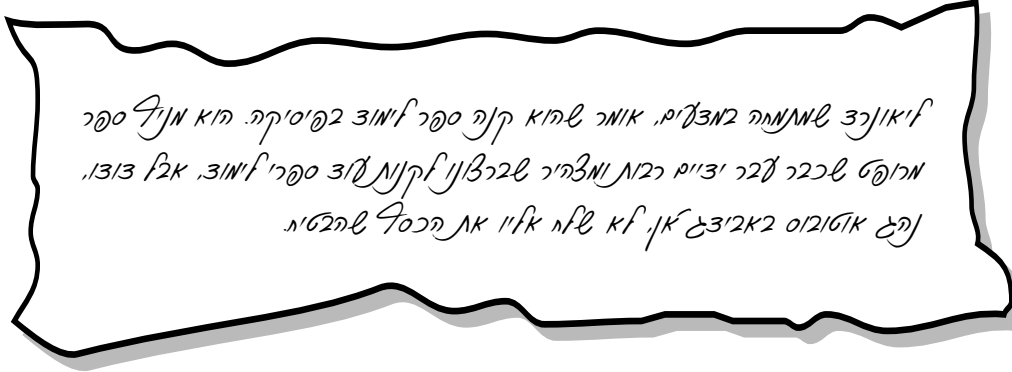
שם הדמות: _____
דיווח עיתונאי - ללא ציטוט (דיבור עקיף):

שם הדמות: _____
דיווח עיתונאי - ללא ציטוט (דיבור עקיף):

3

נעמי, תלמידת חטיבת הביניים, עשתה את מה שהתבקשתם לעשות בסעיף הקודם: היא הפכה את המשפטים, המצוטטים בדיבור ישיר מפי דמות שהיא בחרה, למשפטים שהעיתונאי מדווח עליהם בדיבור עקיף.

וכך כתבה נעמי:

השוו את הקטע של נעמי לקטע המקורי מהעיתון (דומה ושונה).
השוו בין הקטעים את התוכן, את המבנה הלשוני, את הפיסוק ועוד.

15

4

מדוע, לדעתכם, בחר פייר-אנדרה קרול לצטט מפי הדמויות, ולא העדיף לספר עליהן בדיבור עקיף? הציעו כמה סיבות אפשריות, והסבירו מדוע דווקא הדיבור הישיר (ולא העקיף) תורם לכתבה.

16
